بیرینجی نؤمره، صحیفه ۱
۲۴ اسفند ۱۴۰۴

بولتن
گونئی آذربایجان سیویل دوشونجه پلاتفورمو

گونئی آذربایجانین گوجو و سیاسی معادلاتدا رولو

تورکلرین تمکینلی دوروشو: کائوسدان اوزاق، حاضیرلیقلی

علیرضا قولونجو

ایراندا باش وئرن سون آیاقلانمالار باغلامیندا تورکلرین، اوزللیکله گونئی آذربایجانین توتومونو آنلاماق اوچون مسئله‌نی یالنیز گونجل گلیشمه‌لر اوزریندن اوخوماق یئترلی دئییلدیر. بو تابلونو چؤزمک اوچون سوسیال یاپی، تاریخی حافیظه و سیاسی راسیونالّلیق بیرلیکده اله آلینمالی‌دیر.

گونئی آذربایجان یوکسک شهرلشمه و ایقتیصادی اینتیقراسیون سوییه‌سی سایه‌سینده تیجارت بورژوازیسینه، کیچیک و اورتا اؤلچولو صنایعه، گوجلو اصناف شَبکه‌لرینه و ائیتیملی (تعلیم گؤرموش) اورتا صینیفه دایانان، دؤولت سیستمی ایله نیسبتاً اینتیقره اولموش بیر ایجتماعی قورولوش سرگیله‌ییر. بو قورولوش آنی قیریلمالاردان چوخ، اؤلچولو و پلانلی حرکت‌لره مئیللی‌دیر. بونا قارشیلیق گوجلو تورک کیملیگی و تاریخی دولت تجروبه‌سی آذربایجانین مرکزی اولوس آنلاتیسینا قارشی مسافه‌لی و تمکینلی بیر بیلینجین شکیل‌لنمه‌سینه یول آچمیشدیر. اینتیقراسیون ایله مسافه آراسینداکی بو ایکیلی کاراکتر، سیاسی داورانیشین (رفتارین) تملینی اولوشدورور.

تبریزین ایران مشروطیت اینقیلابی سوره‌جینده اوینادیغی مرکزی رول تصادوفی دئییلدیر. ۱۹۴۵–۴۶ ایللرینده‌کی آذربایجان میلّی حؤکومتی تجروبه‌سی ده بو تاریخی حافیظه‌نی درینلشدیرمیشدیر. بو ایکی تاریخی تجروبه بؤلگه‌ده کونترولسوز سیاسی یؤنلیم‌لردن چوخ، اؤلچولو و استراتژیک رفلکسین شکیل‌لنمه‌سینه قاتقی ساغلامیشدیر.

سون یوز ایلده آریان تمل‌لی اولوس اینشاسی چرچیوه‌سینده یاشانان سمبولیک و قورومسال دیشلانمایا دیره‌نن تورک توپلومو دولتدن بوتونویله قوپمامیش، سیستم ایچینده وارلیغینی داوام ائتدیره‌رک کیملیگینی ده قوروماغی باشارمیشدیر. تورکیه و آذربایجان جومهوریتی ایله داوام ائدن دویغوسال و کولتورل باغلار، بو تاریخی داواملیلیغی گوجلندیرن بیر عایدیّت چرچیوه‌سی سونماقدادیر. بو گون اورتایا چیخان تابلونو آنلاماق اوچون بو آرخا پلانی گؤزدن قاچیرماماق گره‌کیر. گونئی آذربایجاندا بیر دَنگه سیاستی شکیل‌لنمیشدیر. رادیکال آیریشما یئرینه تمکینلی مسافه ترجیح ائدیلیر. آچیق قارشی‌دورما و یا چاتیمشا یئرینه استراتژیک پوزیسیون (مؤوقع) قورونور. چونکی شیدّت و کونترولسوز کوچَه دالغالاری شهر توخوسونو ییپرادار. اؤلوم، قورخو و گوونسیزلیک شهرلری ضعیفله‌در و بؤلگه‌نین سیاسی بازارلیق گوجونو آزالدار. اورمیه و تبریز کیمی شهرلرده یئرلی دینامیکلردن دوغان حرکت‌لرله دیش (خاریج) مرکزلی دالغالار آراسیندا بیلینجلی بیر فرق قویولور. سیاسی قاتیلیم چوخ زمان راسیونال بیر مالیّت–فایده حسابی ایله قیمتلندیریلیر.

اؤز کونترولو دیشیندا و فرقلی مرکزلردن قایناقلانان، اؤزه‌للیکله شیدّت ایچه‌رن اعتیراضلارا تمکینلی یاناشیلیر. شهرلرین حضورونو و امنیتینی قوروماق اؤنجه‌لیگی اولاراق اؤنه چیخار. آنجاق اساس بلیرله‌ییجی اولان ایرانین گله‌جه‌یینه دایر اولاسی سناریولاردیر. رژیمین سرتلشمه‌سی، کونتروللو رفورم، بؤلگه‌سل پارچالانما یا دا خاریجی مواداخیله کیمی فرقلی احتیماللار سؤز قونوسودور. هر بیر سناریودا گونئی آذربایجان اوچون اساس مسأله کوتله‌وی دویغوسال رئاکسیون دئییلدیر. اساس هدف توپلومسال دوکو و شهر مرکزلی ایستیقراری قوروباراق سیاسی پوتانسیلی موحافیظه ائتمکدیر. بو ندنله تورکلرین تمکینلی یاناشماسی پاسیولیک دئییلدیر. عکسینه، شهرلرینی و توپلومسال ایستیقرارینی قوروما ایراده‌سی‌دیر. باشقا مرکزلردن یؤنلندیریلن، سونوجو بلیرسیز و یوکسک مالیّتلی دالغالارا قاپیلماق تورکلرین تاریخی بیریکیمینی ضعیفله‌ده بیلر. کائوسا سورکلنمه‌ین و قورومسال قابلیّت‌ینی قوروبان بیر بؤلگه، بلیرسیزلیک دؤنملرینده سیاسی ایراده‌سینی داها گوجلو شکیلده اورتایا قویا بیلر. بو یاناشما اولاسی بوتون سناریولارا قارشی گلیشدیریلمیش استراتژیک بیر حاضیرلیق‌دیر. تورک توپلومو، اؤزه‌للیکله گونئی آذربایجاندا بو تمکینلی دوروشو سوردوررکن، اؤلکه خاریجینده فعالیت گؤسترن آکتیویستلرین ده خاریجی مرکزلردن گلن چاغیریلارا قاپیلمامالاری تمل بیر اؤنجه‌لیک‌دیر. (سون)

سن هرزامان یئترلی‌ایدین

YOU WERE ALWAYS ENOUGH

بولتن حاققیندا:

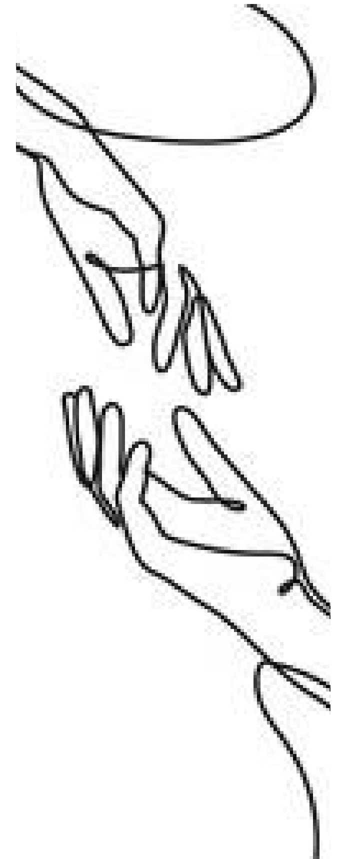
- بولتن گونئی آذربایجان میلّی مسئله‌لرینی موباحیثه ائدیر.
- بولتن، گوندم سیاسی ایجتیماعی اولایلارا گونئی آذربایجان میلّی حرکتینین گؤزو ایله باخماغا چالیشیر.
- بولتنین هر نؤمره‌سینده اؤزل بیر باشلیق موختلیف آچیلاردان موباحیثه ائدیلیر.
- بولتن یازارلار هئیتی طرفیندن ایداره اولونور.

تورکجه‌نین ائدیتورو: ل. جاوانشیر
انگیلیسجه‌نین ائدیتورو: ت. بوزقورت
دیزاین ایشلری: ص. پورموسوی

Email: bulten.sdp@gmail.com

۱۳۵۷ - دن سونرا گونئی آذربایجان تورکلری:
حاکیمیّتده گؤرونن، حاقلاردا گؤرونمه‌ین بیر گئرچک‌لیک

دوکتور لاله جوانشیر

۱۳۵۷-جی ایلده باش وئرن ایران ایسلام اینقیلابی، گونئی آذربایجانلی‌لارین فعال ایشتیراکی حسابا قاتیلمادان نه سیاسی، نه ده ایجتیماعی باخیمدان تام اولاراق آچیقلانا بیلر. پهلوی دؤنه‌مینده یاشانان سیاسی و کولتورل (مدنی) باسقیلار، آنا دیلی‌نین عومومی آلاندان قوولوب خوصوصی آلانا سیخیشدیریلماسی و کولکتیو حافیظه‌ده توپلانان عدالتسیزلیک دویغوسو، اینقیلاب زامانی گوجلو بیر عومومی سفربرلیک یارادا بیلدی. آذربایجانلی‌لار اوچون بو ساده‌جه رژیم ده‌ییشیک‌لیگی دئییل، عئینی زاماندا تاریخی بیر حسابلاشما آنلامینا گلیردی.
آنجاق اینقیلابین غلبه‌سی، آذربایجانلی‌لارین سیستم ایچینده قالیجی و تأثیرلی بیر سیاسی گوجه دؤنوشمه‌سینه سبب اولمادی. داها ایلک مرحله‌ده، یئنی قورولان ایدئولوژیک دؤولت مودلی ایله بؤلگه‌نین کیملیک و سیاسی گؤزلنتی‌لری آراسیندا ضیدیّت اورتایا چیخدی. «ولایت فقیه»-ین آنایاسا (قانون اساسی) اساسلاریندان بیری حالینا گتیریلمه‌سی، بیر چوخ آذربایجانلی دینی و سیاسی آکتور طرفیندن مرکزلشمه‌نین گوجلنمه‌سی کیمی ده‌یرلندیریلدی. بونونلا دا عومومی بیر ناراضی‌لیق اورتایا چیخدی. بو ناراضیلیق محمد کاظم شریعتمداری اطرافیندا شکیل‌له‌نن «خلق مسلمان» حرکتی تمثیلینده اؤزونو گؤستردی. اونلار، داها یئرلی و آلترناتیو بیر دینی-سیاسی باخیشی تمثیل ائدیردی. تبریزده یوکسه‌لن اعتیراض شوعارلاری بو ناراضی‌لیغین آچیق گؤسترگه‌سی ایدی. ایسلام اینقیلابیندان سونرا دؤولتین آذربایجانلا موناسیبتی ایکیلی بیر استراتژی‌یه دایاندی: اینتیقراسیون (جذب ائتمه) و نظارت! بیر یاندان مهدی بازرگان و عبدالحسن بنی صدر کیمی آذربایجان کؤکنلی سیاستچی‌لره یوکسک وظیفه‌لر وئریلدی؛ دیگر یاندان باغیمسیز دینی و ایجتیماعی مرکزلر تصفیه ائدیلدی. قیسا مودّت ایچینده سیستمه جذب ائدیلن لیبرال فیقورلار دا اوزقلاشدیریلماغا باشلاندی. بو موناسیبت سیاست علمینده Exclusion by Inclusion ("داخیل ائده‌رک کنارا قویماق") کیمی تانینیر. ائتنیک ائلیت‌لر حاکیمیّت‌ین ایچینه آلینیر، آمّا توپلومون آنا دیلی، مدنی و سیاسی حاقلاری، ائله‌جه ده کولکتیو (جمعی) حاقلاری سیستمین ائشیگینده ساخلانیر. بو مودل خصوصیله علی خامنه‌ای دؤوروندە داها دا گلیشدیریلدی. اونون آذربایجانلا بعضی باغلاری اولماسینا باخمایاراق، تورک دیلینده تحصیل رسمی و قورومسال سوییه‌ده گئنیشلنمه‌دی. میلّی طلب‌لر ایسه گئده‌رک «امنیت مسأله‌سی» چرچیوه‌سینده اله آلینماغا باشلاندی و ائتنیک حاقلار سیاسی بیر ریسک اولاراق کودلاندی. بئله‌لیکله مسأله برابر یورتداشلیق طلبی اولماقدان چیخاریلیب، امنیت سؤیله‌می ایچینه حبس ائدیلدی.سئچکی‌لر و یا انتخابات مسأله‌سینده ده بنزەر بیر پارادوکس آچیق بیر شکیلده اؤزونو گؤستردی: قاتیلیم (مشارکت) وار، آمّا گئرچک (واقعی) تمثیل یوخدور! آذربایجانلی سئچمن‌لر (رأی وئرنلر) سئچکی‌لره فعال بیر شکیلده قاتیلاراق سیستمین مشروعیت‌ینه قاتقی سوندولار؛ آنجاق اونلارین آنا دیلده ائتیم، کولتورل حاقلار و یئرل ایداره طلب‌لری قرار وئرمه مکانیزمینه داخیل ائدیلمه‌دی. سون ایللرده مسعود پزشکیان کیمی آذربایجان کؤکنلی دؤولت آداملاری‌نین اؤنه چیخاریلماسی، سئچکی‌لرده قاتیلیمی (مشارکتی) کئچیجی اولاراق آرتیردی. فقط بو وضعیت یاپیسال (ساختاری) بیر ده‌ییشیک‌لیک دئییلدی، داها چوخ تاکتیکی بیر حمله و یا مانور ایدی. عئینی محدودیت رفورمیست قاناددا دا گؤرولوردو. میر حسین موسوی کیمی آدلار سیمبولیک ژست‌لرله آذربایجانلی سئچمنه (رأی وئرنلره) ال تاپماغا چالیشسا دا، دؤولتین فارس-مرکزلی ایدئولوژیک چرچیوه‌سی‌نین ائشیگینه چیخا بیلمه‌دیلر. بو سببله هم حاکیمیّت هم ده مرکزی موخالیفت آذربایجانلی‌لارین سیاسی دسته‌یینی آرزولارکن، کولکتیو (جمعی) حاقلارین تانینماسی باره‌ده تعیین ائدیجی بیر آددیم آتمادی. بوگون اورتایا چیخان تابلو پارادوکس دولودور: گونئی آذربایجان تورکلری حاکیمیّت ساختارلاری ایچینده واردیرلار و گؤرونورلر، آمّا حاکمیّت‌ین ایچریگینی و یا مضمونونو موعیّن‌لشدیرمک ایمکانینا صاحیب دئییل‌لر. ۱۳۵۷-دن سونرا شکیل‌له‌نن مودل اوچ تمل خصوصیّت داشی‌ییر؛

۱. ایدئولوژیک مرکزلشمه
۲. ائلیت‌لرین سیستمه جذبی ایله توپلومون کناردا قالماسی و
۳. سیاسی قاتیلیمین آلته و یا وسیله‌یه چئوریلمه‌سی

اوزون مودتلی پرسپکتیوده ایسه اصیل سوال بودور: حوقوقی و کولتورل (فرهنگی) تانینما اولمادان، ساده‌جه قاتیلیم اوزه‌ریندن تولید ائدیلن مشروعیت نه قدر داوام ائتدیریله بیلر؟ تاریخی تجروبه گؤستریر کی، قالیجی سیاسی ایستقرار، گؤرونور و فورمال تمثیلدن یارانماز. قالیجی سیاسی استقرار، برابر حاقلاردان و حیاتا کئچیریلمه‌سی دؤولت قوروملاری طرفیندن جیدّی شکیلده تامین ائدیلن حاقلاردان یارانار. (سون)

گونئی آذربایجان تورکلری حاکیمیّت ساختارلاری ایچینده واردیرلار و گؤرونورلر، آمّا حاکیمیّت‌ین ایچریگینی و یا مضمونونو موعیّن‌لشدیرمک ایمکانینا صاحیب دئییل‌لر.

۱۳۵۷دن سونرا شکیل‌له‌نن مودل اوچ تمل خصوصیّت داشی‌ییر:

ـ ایدئولوژیک مرکزلشمه

ـ ائلیت‌لرین سیستمه جذبی ایله توپلومون کناردا قالماسی

ـ سیاسی قاتیلیمین آلته و یا وسیله‌یه چئوریلمه‌سی

گونئی آذربایجاندا یایغین اولان سیاسی شوعارلار و اونلارین ماهیّتی

دوکتور راهب محمدی قنبرلو

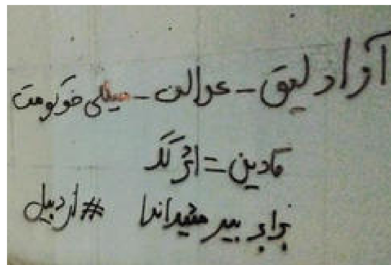
گونئی آذربایجاندا یاشایان آذربایجان تورکلری آراسیندا سیاسی شوعارلار اوزون ایللردیر کولکتیو کیملیگین، مدنی حوقوق طلب‌لری‌نین و توپلومسال (اجتماعی)-سیاسی ناراضیلیق‌لارین ان گؤرونن ایفاده شکیل‌لریندن بیری سایلیر. بو شوعارلار یالنیز سیاسی چاغیریش ماهیّتی داشیمیر. عئینی زاماندا توپلومون تاریخی یادداشینی (حافیظه‌سینی)، کیملیک شعورونو و توپلومسال عدالت آختاریشینی عکس ائتدیرن سمبولیک متین‌لر کیمی چیخیش ائدیر. سوسیولوژیک باخیمدان اونلار هم موبیلیزاسیون واسیطه‌سی، هم ده کولکتیو حیس‌لرین ایفاده پلاتفورماسی رولونو اویناییر. ان گئنیش یایلمیش شوعارلارین بؤیوک حیصّه‌سی دیل و کیملیک مسئله‌لری ایله باغلی‌دیر. مثلاً «تورک دیلینده مدرسه، اولمالیدیر هر کسه» کیمی شوعارلار آنا دیلینده تحصیل حوقوقو طلبی‌نین قیسا، لاکین گوجلو دویغوسال ایفاده‌سیدیر. بو تیپ شوعارلارین مضمونوندا مدنی برابرلیک، سمبولیک تانینما و آسمیلاسیون قورخوسونا قارشی موقاویمت ایدیالاری یئر آلیر. سوسیولوژیک باخیمدان بو، اتنیک کیملیگین پاسیو مدنی خصوصیتدن آکتیو سیاسی طلبه چئوریلدیگینی گؤستریر. باشقا اؤنملی شوعار قوروپو بؤلگه‌سل برابرسیزلیک و توپلومسال عدالت قونوسو ایله باغلی‌دیر. «آذربایجان وار اولسون، ایسته‌مه‌ین کور اولسون» کیمی شوعارلار یالنیز میلّی غورور ایفاده‌سی دئییل، هم ده مرکزی سیاست‌لره قارشی ناراضیلیغین دویغوسال شکلی‌دیر. بو شوعارلارین مضمونوندا هم بؤلگه‌سل اینکیشاف طلبی، هم ده کولکتیو بیرلیک حیسّی‌نین گوجلندیریلمه‌سی مقصدی آچیق شکیلده گؤرونور. بو تیپ ایفاده‌لر «بیز» و «اونلار» سرحدینی قوراراق کولکتیو کیملیگین سرتلشمه‌سینه سبب اولور. تاریخی یادداش ایله باغلی شوعارلار دا اؤنملی یئر توتور. مشروطه دؤورو لیدرلرینه ایستیناد ائدن شوعارلار کولکتیو یادداشین سیاسی مشروعیت یاراتما عملینی نومایش ائتدیر. بو تیپ شوعارلار کئچمیش موبارزه ایله ایندیکی سیاسی طلب‌لر آراسیندا سمبولیک کؤرپو یارادیر. بئله‌لیکله تاریخ یالنیز خاطیره کیمی دئییل، هم ده سیاسی قایناق کیمی ایش گؤرور. سون ایللرده داها چوخ دموکراتیک و حقوق یؤنوملو شوعارلارین یاییلماسی موشاهیده اولونور. «آزادلیق، عدالت، میلّی حؤکومت» کیمی ایفاده‌لر اتنیک کیملیک چرچیوه‌سینی آشاراق سیاسی ایشتیراک، وطنداش حوقوقلاری و دموکراسی طلب‌لرینی اؤن پلانا چیخاریر. بو ایسه گؤستریر کی، شوعارلار تکجه اتنیک مضمون داشیمیر، هم ده اونیورسال سیاسی دەیرلره علاقه‌له‌نیر. نتیجه اعتباری ایله، گونئی آذربایجاندا سیاسی شوعارلار چوخ‌قاتلی توپلومسال معنا داشی‌ییر: اونلار کیملیگین قورونماسی، توپلومسال عدالت طلبی، تاریخی یادداشین جانلاندیریلماسی و سیاسی موبیلیزاسیونون اساس واسیطه‌لریندن بیری کیمی چیخیش ائدیر. بو شوعارلار توپلومون کولکتیو دویغولارینی قیسا، سمبولیک و تأثیرلی شکیلده ایفاده ائدن اؤنملی توپلومسال متین‌لردیر.(سون)

ایلکه‌سل توتارلی‌لیق اوزرینه ...

دوکتور تئومان آکتان

بوگونلر بیر چوخ کَسیم و چئوره طرفیندن ایرانین هارایا گئتدیگی دانیشیلیر. بیز ایسه بیر سیاسی حرکَتین منسوبو اولاراق بو سوالا داها دوغرو بیر یئردن یاناشماق اوچون اؤنجه اوز قونوموموزو به‌لیرله‌مه‌لی‌ییک (معین ائتمه‌لی‌ییک). چونکو هر بیر سیاسی یؤنه‌لیم تکجه دیش (خاریجی) گلیشمه‌لرله اولمور، سیاسی اؤزنه‌نین (فاعل) اؤز ایلکه‌سل چَرچیوه‌سی ایله و دوروشویلا اساسدا به‌لیرلنمه‌لیدیر. آذربایجانین کؤکلو بیر دموکراتیک موخالیفت گه‌له‌نه‌یی و بیر عصری آشان موختاریّت موجادیله‌سی نتیجه‌سینده اولوشموش، تاریخی سوره‌کلی‌لیگه صاحب بیر سیاسی چیزگیسی واردیر؛ بو تاریخی سورج عئینی زاماندا گوجلو بیر تئوریک زمین، ایلکه‌سل بیر چرچیوه و سیستماتیک بیر تز بیریکیمی ده(سرمایه ده) اورتایا چیخارمیشدیر. بو سیاسی چیزگی اساسدا برابر ایستاتو طلبی و کولکتیو وارلیغین تانینماسی ایصراری اوزرینه قورولودور. آنجاق سون ایل‌لرده اؤلکه‌ده و بؤلگه‌ده یاشانان سیاسی چالخانتیلار، آرتان سیاسی و ایدئولوژیک صف‌لشمه‌لر، اورتادوغونون گله‌جه‌یی ایله ایلگیلی چابالار بو چیزگینی جیدّی بیر سیناما ایله قارشی-قارشییا بوراخمیشدیر. سون دؤنمده اورتایا چیخان بو حیزلی گلیشمه‌لر، سیاسی چیزگینی هم ایلکه‌سل توتارلی‌لیق هم ده ایستراتژیک یؤنه‌لیمی باخیمیندان چتین‌لشدیرمیش‌دیر. کونژونکتورال باسقیلارین یوغونلاشدیغی (آرتدیغی) دؤنملرده آلینان قرارلار، ایلکه (هدف) ایله پراتیک آراسینداکی اویومو ضعیفلتمه ریسکینی داشی‌ییر. بو اویوم زده‌لندیکجه، سیاسی چیزگی‌نین ایناندیریجیلیغی و توپلومسال (اجتماعی) مشروعیّت زمینی ده آشیندیرماغا (ضعیف‌لتمه‌یه) باشلار. بو ندنله اساس مسأله، ده‌ییشن سیاسی شرطلر قارشیسیندا ایلکه‌سل توتارلی‌لیغی موحافیظه ائدرکن

سیاسی چیزگی‌نین یؤنونو، نِتلیگینی و دواملی‌لیغینی گوونجه آلتینا آلا بیلمکدیر. بو چرچیوه‌ده آتیلاجاق هر آدیمین قیسا مودّتلی تاکتیک قازانیملاردان زیاده اوزون وعده‌لی سیاسی خطی تحکیم ائتمه‌یه خیدمت ائتمه‌سی زورونلودور. سیاسی موجادیله‌ده کونژونکتورال آوانتاجلار جاذیب گؤرونسه ده، اگر بو آدیملار تمل ایلکه و ده‌یرلرله اویوملو بیر چرچیوه‌یه اوتورمورسا، زامانلا چیزگی‌نین ایدئولوژیک بوتونلویونو زده‌له‌یه بیلر. تاکتیک اسنکلیک (انعطاف)، نورماتیف ثابیت‌لیک ایله دَنگه‌نمه‌دیکده سیاسی چیزگینی ایلکه‌لر و ده‌یرلرله چلیشکیلی (ضدیّتلی) آلانلارا ساوورا بیلر؛ بونونلا بیرلیکده اونجه‌لیک ده‌ییشمه‌سینه، سؤیلم پارچالانماسینا و تمثیل بؤحرانینا یول آچاراق یؤنه‌لیم بولانیقلیغی اورتایا چیخارا بیلر. بو دوروم خالقین نزدینده بیر مشروعیّت آشیندیرماسینا سبب اولاراق کولکتیو موبیلیزاسیون قابلیّتی اوزرینه ییپرادیجی تأثیرلر دوغورار. سیاسی گووَن و تمثیل ایدیاسی بیر دفعه زده‌لندیکده، یئنیدن اینشاسی اوزون سولوخلو بیر سوره‌جه دؤنوشر. دولاییسیلا بورادا احتیاج دویولان شئی رفلکسیو تپکیلَر (واکنش‌لر) یا دا کونژونکتورال یؤنَلیم‌لر دئییل؛ ایلکه و ده‌یرلره سؤیکه‌نن، ایدئولوژیک توتارلی‌لیغی قورویان و سیاسی چیزگی‌نین داواملی‌لیغینی گوونجه آلتینا آلان بوتونلوکلو بیر یئنیدن تحکیم سوره‌جیدیر. هامینی دوشوندورن اساس سوالا قاییداجاق اولساق، بو چکیش-برکیشلی دورومدا (آردی دؤردونجو صحیفه ده)

آزاد اولماق اوچون اؤزونو زنجیرلردن آزاد ائتمک کیفایت دئییل، باشقالارینین آزادلیغینا حؤرمت ائتمه‌لی و دستکله‌مه‌لیسن!

نلسون ماندئلا

گونئی آذربایجانین اؤز ایداره ائتمه مودلینی قورماسی‌نین مشروعیّتی و قورومسال قابیلیّتی ایله باغلی اساس سوال «ممکوندورمو؟» دئییل. بورادا اساس سوال بودور:
توپلوم (جمعیّت) اولاراق تشکیلاتلانماق و تورپاق اوزه‌رینده موثّر نظارتی برقرار ائتمک اوچون کوردیناسییالی شکیلده حرکت ائتمک مومکون اولاجاقمی؟

ایرانین هانسی یؤنه ائوریله‌جه‌ییندن زیاده، بیزیم هانسی نورماتیو اؤلچولره و هانسی سیاسی ایلکه‌لر تملینده حرکت ائتدیگیمیزین تعیین ائدیجی اولاجاغی‌دیر. توتارلی‌لیق، سیاسی وارلیغیمیزین قوروجو دایاناغیدیر. بو سببله بوگون اؤنوموزده دوران تمل وظیفه، یالنیزجا بیر گله‌جک تصوّرونو نتلَشدیرمک دئییل؛ او تصوّرو دموکراتیک ایلکه و ده‌یرلرله بیر چَلیشکی ایچینده اولماماسینا دیقّت ائتمکدیر. بیر سیاسی حرکتین اولغونلوغو، بؤحران آنلاریندا وئردیگی رفلکسیو تپکیلر یئرینه نورماتیو چرچیوه‌سینی قوروما، سؤیلم ایله پراتیک آراسیندا سوره‌کلی‌لیک ساغلاما قابیلیّتی ایله اؤلچولور. قیسا زامانلی قازانیملار اوغرونا تمل ایدیالارینی اسنه‌دن یا دا کونژونکتورا گؤره سؤیلم ده‌ییشدیرن حرکتلر باشلانغیجدا پراقماتیک بیر گؤرونتو وئره بیلر؛ آنجاق زامان ایچینده تمثیل قابیلیّت‌لرینی و مشروعیّت زمین‌لرینی آشیندیرارلار. گئرچک سیاسی اولغونلوق ایسه ده‌ییشن گوج دنگه‌لرینه رغماً آنا ایلکه‌لری موحافیظه ائده بیلمک، اؤز پراتیکینی ده تنقیدی سوزگجدن کئچیره بیلمک و تاکتیک ترجیح‌لر ایله تاریخسل یؤنه‌لیم آراسیندا معقول بیر دنگه قورا بیلمکدیر. سونوج اولاراق، توتارلیق یالنیزجا ائتیک بیر ترجیح دئییل؛ هر هانسی بیر کولکتیو دموکراتیک موجادیله‌نین قورومسال حافیظه‌سینی آیاقدا توتان، سیاسی گووه‌نی گوجلندیرن و تمثیل ایدیاسینا داواملی‌لیق قازاندیران واز کئچیلمز بیر زورونلولوق‌دور. (سون)

گونئی آذربایجانین دؤولتلشمه ایمکانلاری: ژئوپولیتیک گئرچکلیک و گله‌جک اوفوقلاری

تورکان بوزقورت

گونئی آذربایجانین ژئوپولیتیک مؤوقعی ایران ایچینده‌کی دیگر خالقلاردان فرقلی اولاراق داها استراتژیک و داها آغیر بیر وضعیته‌دیر. دیگر آزلیق خالقلارلا موقایسه‌ده، گونئی آذربایجان تاریخاً دؤولت قوروجولوغو تجروبه‌سی اولموش و بو گون ده دؤولتچیلیک اوچون ضروری سایی‌لان اساس شرطلرین بؤیوک حیصّه‌سینی اؤزونده بیرلشدیرن بیر توپلومدور.

اوّلا، ۱۹۴۵-جی ایلدن قالان دؤولتچیلیک تجروبه‌سی و ایداره‌چیلک نومونه‌سی وار. همین حؤکومت سونرادان مرکزین حربی گوجو ایله ییخیلسا دا، بو فاکت اونون ایداره ائتمه پوتانسیلینی و اینستیتوسیونال اساسلارینی اینکار ائدن اعتیبارلی بیر موباحیثه دئییل. تاریخده اوخشار نمونه‌لر وار. مثلاً، ایرلند اوزون مودّت ایشغال و موستعمره باسقیلاری ایله اوز-اوزه قالسا دا، سونوندا موستقیل‌لیگینی الده ائده بیلدی. بو باخیمدان، گونئی آذربایجانین هانسی عامیل‌لر حسابینا دایانیقلی بیر ایداره ائتمه مودلینه چئوریله بیله‌جه‌یینه قیسا بیر نظر سالاق.
شوبهه‌سیز کی بیزیم فرقلی دیلیمیز، تاریخیمیز و مدنیّتمیز وار. آنجاق دؤولتچیلک یالنیز مدنی کیملیکله محدودلاشمیر. بیر چوخ خالقین دیلی و تاریخی اولسا دا، بو، اوتوماتیک شکیلده دؤولت قورماق قابلیّتی دئمک دئییل. بونا گؤره مسأله‌نی داها چوخ سیاسی و قورومسال معیارلار اوزریندن ده‌یرلندیرمک لازیمدیر. دایمی اهالی، موعیّن اراضی، قایناقلار اوزرینده نظارت، موثّر قوروملار، داخیلی و خاریجی تانینما ایمکانلاری، سوووئرنلیک و بین‌الملل موناسیبت‌لره داخیل اولماق باجاریغی کیمی گؤستریجی‌لر وار.

گونئی آذربایجان اراضیسینده ثابیت و دایمی بیر اهالی یاشاییر. داها دا اهمیّتلی‌سی، بو اهالی او تورپاقلارین یئرلی ساکینلری‌دیر؛ عصیرلر بویو همین جوغرافیادا یاشامیش بیر توپلومدور. گونئی آذربایجانین موعیّن و تاریخی سرحدلری اولان بیر اراضی مفهومو دا وار. یعنی تاریخی کؤکو و سوسیال باغلیلیغی اولمایان تورپاقلارا ایدّعا ایره‌لی سورولمور؛ مؤوجود جوغرافی-سیاسی واقعیّتین تانینماسیندان دانیشیلیر.

تاریخی خریطه‌لره و دموقرافیک یادداشا باخدیقدا، موختلیف دؤورلرده آپاریلمیش کؤچ سیاستلریندن اؤنجه ده سرحدلرین عمومی چرچیوه‌سینی ایزله‌مک مومکون‌دور. خالقیمیزین احتیاجلارینی قارشیلاماق اوچون کیفایت قدر قایناقلاریمیز وار. گونئی آذربایجان قاز و قیزیل کیمی طبیعی ثروتلره، بوغدا، تره‌وز و میوه ایستحصالی سایه‌سینده گوجلو اکینچیلیگه صاحیبدیر. آراز چایی و اورمو گؤلو (یئنیدن جانلانا بیلن) سو منبع‌لری ده بو ایقتیصادی امکانلاری تاماملاییر. بو قایناقلار اوزرینده ثمره‌لی نظارت قورماقلا اینسان کاپیتالینی، وئرگی سیستمینی و ایجتیماعی خیدمت‌لری داها موثّر شکیلده ایداره ائتمک ممکن‌دور. اینستیتوسیونال باخیمدان، تخصّوصی‌لشمیش دؤولت قورومالاری‌نین فورمالاشدیریلماسی مومکون‌دور. قانون‌وئریجی قوروملار، قرارلارین ایجراسی و محکمه‌لر (قانونلارین شرحی و حوقوقی نظارت) کیمی یاپیلار (ساختارلار) ۱۹۴۵-جی ایل تجروبه‌سینده قیسماً ده اولسا گؤرونموشدور. بونونلا بئله، ان مورکّب سوال‌لاردان بیری تانینما مسأله‌سی اورتایا گلیر. گونئی آذربایجان، خالقیمیز و دیگر آکتورلار طرفیندن نه درجه‌ده تانینا و دستکلنه بیلر؟ سووئرنلیگیمیزی برقرار ائتمک و اؤز داخیلی و خاریجی ایش‌لریمیز اوزرینده عالی حاکیمیّتی حیاتا کئچیرمک، فدرال یا موستقیل حؤکومت فورماتیندان آسیلی اولماییاراق، خالقیمیزین اؤز تورپاغینا نظارت ائدن بیر حؤکومت قورماق اوچون گوجلو بیر ایسته‌یی وار. خارجی تانینما، دیپلوماتیک موناسیبت‌لر، تیجارت، تهلوکه‌سیزلیک و بؤلگه‌سل ثابیت‌لیک اوچون بعضی تورک دؤولتلری ایله مومکون سیاسی و مدنی یاخینلیق وار؛ اما یالنیز بونونلا کیفایتلنمک اولماز. غئیری-تورک دؤولتلرله ده علاقه‌لرین قورولماسی و مشروعیّت چرچیوه‌سی‌نین گئنیشلندیریلمه‌سی واجیبدیر. میثال اوچون، موسلمان اؤلکه‌لر ایله دینی اورتاق نوقطه‌لردن و ضرورت یاراندیقدا «دوشمنیمین دوشمنی منیم دوستومدور» منطیقی ده ایشله‌یه بیلر. نتیجه اعتیباري ایله، گونئی آذربایجانین اؤز ایداره ائتمه مودلینی قورماسی‌نین مشروعیّتی و قورومسال قابیلیّتی ایله باغلی اساس سوال «ممکوندورمو؟» دئییل. بورادا اساس سوال بودور: توپلوم (جمعیّت) اولاراق تشکیلاتلانماق و تورپاق اوزه‌رینده موثّر نظارتی برقرار ائتمک اوچون کوردیناسییالی شکیلده حرکت ائتمک مومکون اولاجاقمی؟ (سون)

بـولـتـن گـونـئـی آذربـایـجـانـدان مسـألـه‌لـره بـاخـیـر

ساواش آلووونداوجوزلاشان اینسان و جانلانان آذربایجان یادداشی

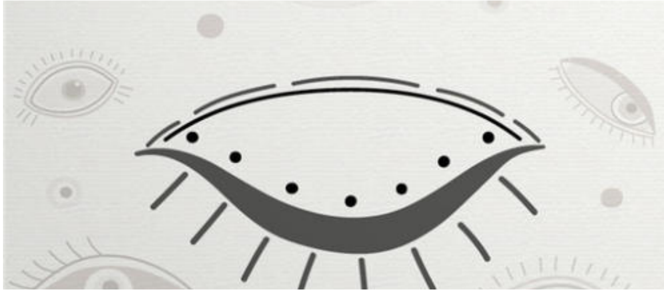
فرامرز اصغرزاده

بو دفعه آرتیق مسئله سس‌سیزلیک دئییل؛ ایندی شهرلرین اوزرینده اوچان راکت‌لرین و ساواشین قورخونج سسی‌دیر. سسلرده غضب دالغالانیر. بلکه ده دونن فرقی یوخدور دئین گنج، بو گون یورغون آمما قرارلی بیر سسله آرتیق یئتر دئییر. بو تون دییشیک‌لیگی، ایران جمعیتی‌نین دریسی‌نین آلتیندا باش وئرن داها درین بیر دییشیک‌لیگین نیشانه‌سی‌دیر. بو، دویغوسال بیر تصویر دئییل؛ اونون آرخاسیندا ایقتیصادی رقم‌لر و ساواشین داغینتیلاری دایانیر. اؤلکه نین ایقتیصادی بؤیومه‌سی سون ایللرده دورغونلوق فازاسینا گیرمیشدیر و ۱۴۰۴-جو (۲۰۲۵-۲۶) ایل اوچون بؤیومه اورانی‌نین منفی ۰.۴ اولاجاغی تخمین ائدیلیر. ۴۰ میلیونا یاخین اینسان یوخسوللوق ایچینده‌دیر؛ یعنی نوفوسون هارداسا یاریسی دولانیشیق تهلوکه‌سیزلیگی پروبلمی ایله اوز-اوزه‌دیر. چاتیشما آنالیزی آراشدیرمالاری آدام باشینا دوشن گلیرین آزالدیغی اؤلکه‌لرده ایچ ساواش احتمالی‌نین بؤیوک اؤلچوده آرتدیغینی گؤستریر. بئله لیکله، یوخسوللوق تکجه سوسیال بیر مسئله دئییل، هم ده بیر گوونلیک گؤستریجی‌سی‌دیر.

بئله بیر وضعیتده، باش وئرن ساواش ایله بیرلیکده، محصولو گله‌جکسیز اینسان گوجو اولان بیر بازار فورمالاشیر. میلیونلارجا اینسان ساواش باسقیسی آلتیندا یاشادیقدا و ایستیخدام پرسپکتیوی ساواش دؤورونده تام محو اولدوقدا، رادیکال قوروپلار و یا زوراکلیق و شیدت مرکزلی شبکه‌لر اوچون اینسان جلب ائتمک آسانلاشیر. ثابیت گلیری اولمایان و اینفلاسیون سببیندن آلیم گوجو هر گون آزالان گنج، کیچیک مالی تکلیفلره قارشی بئله حساس حالا گلیر. ساواشین آلوولاری ایچینده گونده‌لیک حیاتین ثابیتلیگی و پارلاق اوفوقو یوخدورسا، یوکسک ریسکلی بیر قورولوشا قوشولماق آرتیق تماماً منطیقسیز گؤرونمور. یوخسوللوق، ائلمان و قوّت توپلاما خرج‌لرینی آشاغی سالیر و نتیجه‌ده دؤیوشچو اوجوزلاشیر.

ایقتیصادی بؤیومه منفی اولدوقدا و ساواش ایران رژیمی‌نین بودجه‌سینی تضییق آلتینا سالدیقدا، ایداری و گوونلیک قورومالاری دا قایناق محدودیتی ایله اوزله‌شیرلر. ایقتیصادی ثابیتلیک اوزرینده قورولموش بیر یاپیپدا، اوزون مودّتلی دورغونلوق و حاضیرکی دوروم آرتیق آچیق چاتلامالارا سبب اولماغا باشلامیشدیر. آشاغی تشکیلاتی سویه‌لرده‌کی توکنمیش روح حالی و ناراضی‌لیق، بؤحران آنلاریندا اؤزونو گؤستریر. بئله‌لیکله، یوخسوللوق ساده‌جه اعتیراضچی یئتیشدیرمکله قالماز، هم ده گوج یاپیسی‌نین ایچ بیرلیگینی ده ضعیفله‌دیر.

بو وضعیت، کیملیک مسئله‌سی و کچمیشده‌کی باسقی‌لارین تاریخی یادداشی ایله بیرلشنده داها دا قاریشیق بیر وضعیت یارانیر؛ آذربایجان و کوردوستانین کوللکتیو یادداشیندا ۱۹۴۶-جی ایل حادیثه‌لری ایندی ساواش وضعیتی‌نین آغیرلیغی آلتیندا یئنیدن جانلانیر. تبریزده و آیری شهرلرده ساواش بهانه‌سی ایله یارانان تضییقلر، او دؤورون آچیق یاراسینی یئنیدن قانادیر. مرکزی دولتین کیملیک ایستکلرینه قارشی سرت داورانیشی، ایندی ساواش شرایطینده داها دا رادیکاللاشیب و بو تاریخی یادداش، ایقتیصادی آیری-سئچکیلیکلرین یانیندا، ناراضیلیغا داها درین بیر قات آرتیریر. بو گونون کچمیشدن فرقی روایت واسطه‌لریندەدیر. حاضیردا

اینترنتین محدودلاشدیریلماسینا باخمایاراق، سوسیال شبکه‌لر یئرلی روایت لرین یئنیدن دیله گتیریلمه‌سینه و تاریخی سندلرین یاییلماسینا ایمکان یارادیب. اگر اؤتن اون ایللیک‌لرده یالنیز رسمی دولت روایتی حاکم ایدیسه، ایندی وطنداشلار اؤز باخیش بوجاقلاریندان دانیشا بیلیرلر و «مرکزیتچی گوجلرین گرچک اوزو» دئدیکلری گرچکلیگه میدان اوخویا بیلیرلر و شوبهه آلتینا آلا بیلیرلر. بو یئنی آلان، ایندیکی یوخسوللوقلا تاریخی باسقی یادداشی آراسینداکی باغی داها دا گوچلندیریب. آلیم گوجونون شیدتله آشاغی دوشمه‌سی، میلیونلارلا اینسانین آوارا قالماسی و یوخسوللوق حدیندن آشاغیدا یاشایان ۴۰ میلیونلوق اهالی کئچمیش باسقی‌لارین خاطیرلانماسی ایله بیرلشدیکده، ناراضی‌لیق آرتیق یالنیز ایقتیصادی ماهیت داشیمیر؛ بو، ایللردیر باسدیریلمیش بیر میلّتین بوگونکی ساواشین یاراتدیغی داغینتیلار ایچیندن یئنی بیر حیات قورماق اؤزلمینی جانلاندیریر. بئله بیر اوتامدا یوخسوللوق سورعتلندیریجی رول اویناییر. هم ایقتیصادی باسقینی یاشایان، هم ده تاریخی باسدیریلما یادداشینی دیری ساخلایان بیر جمعیت داها سرت تپکی و عکس‌العمل وئره بیلر. بو تپکی گئنیش مقیاسلی اعتیراضلاردان توتموش گنجلرین بیر حیصّه‌سی‌نین رادیکاللاشماسینا قدر دییشه بیلر و بو رادیکاللاشما، چاتیشما تاریخی اولموش بؤلگه‌لرده سیاسی گرگینلیگین آرتماسی و اجتماعی فضانین قوطوبلاشماسی ایله داها دا شیدتله‌نر. مسأله ساده‌جه بیر سیرا تکنیکی ایصلاحاتلارلا حل اولونمور، چونکو آرتیق تکنیکی ایصلاحات اوچون فورصتلر یانمیش ساییلیر. اساس مسأله ده‌یرلرده و مدنیّتده درین دییشیک‌لیکلره احتیاج دویور: حاضیرکی گوجون مرکزیلشدیرلمه مودلی‌نین گؤزدن کچیریلمه‌سی، رادیکالجا عدم-مرکزیتچیلیک و حاکیمیّتین گئرچک آنلامدا کیملیک اساسلی حکومتلره اؤتورولمه‌سی واسطه‌سیله میلّتلرین یئرلی ایداره‌چیلیگینه وئریلمه‌سی. ساواشین یاراتدیغی اوچوروملاری آزالتماق یالنیز بودجه ایله مومکون دئییل. ساواش بیتسه بئله، دوشونجه طرزی‌نین ایصلاحی و گوج موناسبتلری‌نین یئنیدن تنظیملنمه‌سی باش وئرمه‌دن، هر هانسی یاخشیلاشما کئچیجی اولاجاق؛ غیری-ثابیتلیک و ایستیقرارسیزلیق دؤنگوسو، ساغالمامیش یارالارلا دولو بیر حافیظه و اومیدسیز بیر جمعیّتله بیرلیکده یئنیدن تؤره‌یه‌جکدیر. بو ایسه شیدت اوچون گوج توپلاما خرج‌لرینی آزالداجاق و یوخسوللوق بازارینی داها دا بؤیوده‌جکدیر. (سون)

> **بو گونون کئچمیشدن فرقی روایت واسطه‌لریندەدیر. سوسیال شبکه‌لر یئرلی روایتلرین یئنیدن دیله گتیریلمه‌سینه و تاریخی سندلرین یاییلماسینا ایمکان یارادیب. اگر اؤتن اون ایللیک‌لرده یالنیز رسمی دؤولت روایتی حاکم ایدیسه، ایندی وطنداشلار اؤز باخیش بوجاقلاریندان دانیشا بیلیرلر و «مرکزیتچی گوجلرین گئرچک اوزو» دئدیکلری گئرچک‌لیگه مئیدان اوخویا بیلیرلر و شوبهه آلتینا آلا بیلیرلر.**

باسقی، کیملیک و آسیلی‌لیق: گونئی آذربایجانلی‌لارین سیاسی دیلئمماسی

سارا تامپو

گونئی آذربایجانلی‌لار اوزون مودّتدیر آیری-سئچکیلیکله اوزله‌شمیش اولسالار دا، سون دؤورلرده اونلار آرتان سؤزلو، فیزیکی و سیستماتیک باسقیلارلا قارشیلاشیرلار. پهلوی طرفداری تشکیلاتلار و مدیا، ائله‌جه ده کوردلرین گونئی آذربایجانین غرب بؤلگه‌لرینه کوچو سون گرگینلیک‌لری داها دا آرتیرمیشدیر.
وارلیق تهلوکه‌لری، مثلاً تورپاقلاریندان یئریندن ائدیلمه تهلوکه‌سی ایله اوزله‌شن قوروپ‌لار، ایجتیماعی باخیمدان داها سیخ بیرله‌شه‌رک و فرقلی‌لیگه داها آز قبول گؤسته‌ره‌رک قوروپ بیرلیگینی گوجلندیریرلر. قوروپون بقاسینا یؤنه‌لیک آغیر تهلوکه‌لر عادتاً ایکی نؤوع عکس‌العمل یارادار:
۱. داواملی خاریجی باسقی آلتیندا اولان توپلوملار اوچون حاکیم گوج یاپیلارینا (ساختارلارینا) یاخینلاشماق بعضاً گوونلیک استراتژیسی کیمی گؤرونه بیلر. آیری-سئچکیلیک و قارشیلاشدیقلاری مسأله‌لرین باسقیسینی آزالتماق ایسته‌ین قوروپ بئله بیر یولا یؤنه‌له بیلر. بونون بیر یولو مؤوجود مسأله‌لری حاقلاندیرماق یا دا گؤرمزلیکدن گلمک و ائلیت‌لرین (یا دا ضیدّ الیت‌لرین) باخیشلارینا اویغونلاشماقدیر. بو باخیش عادتاً قدرلی طرفدار کؤتله‌سینه ده صاحب اولور، چونکی ائلیت‌لر (یا دا ضیدّ الیت‌لر) فیکرلری‌نین چوخ یاخشی شکیلده تبلیغ اولونماسی اوچون مالی ایمکانلارا صاحب‌دیرلر. بونو بعضی مدیا قورومالاری‌نین پهلویلری و اونلارین اطرافیندا باش وئرن حادیثه‌لری تقدیم ائتمه شکلینده گؤره بیله‌ریک. بو قوروپ تام شکیلده پهلوی طرفدارلارینا چئوریله بیلر یا دا ایران طرفداری مؤوقعینه گئده بیلر کی، بو دا اونلارا روانی راحاتلیق وئریر.
۲. قوروپ باشقا بیر شکیلده ده تأثیرلنه بیلر: خاریجی هوجوملار ساکیت امّا مودافیعه‌چی بیر کیملیک قوروما مکانیزمی یارادا بیلر. بئله قوروپلاردا بیرلیک، عئینی هوجوملارا اوغرایان باشقالارینی تاپماق و بیرلشه‌رک حرکته کئچمه اوزره قورولور (حتی بیر نئچه نفرین بیر مؤوضوع حاقیندا پایلاشیم ائتمه‌سی ده بیر حرکَت سایپلیر). سون گرگینلیک‌لرله بیرلیکده آذربایجانلی‌لارا قارشی سؤزلو هوجوملار، تورپاق چاتیشمالاری و فیزیکی قارشی‌دورمالار داها چوخ گؤرونمه‌یه باشلامیش و مدیا واسیطه‌سی ایله داها آچیق حالا گلمیشدیر. تشکیلاتلی حرکَتلره میثال اولاراق استادیوملاردا سسله‌نن شوعارلار (خصوصاً تراکتور طرفدارلاری‌نین فاعلیتی)، سوسیال مدیادا سونّتی پالتارلارین عومومی یئرلرده گئییلمه‌سی کیمی ترندلر و کولکتیو ایقدام‌لار (مثلاً آلمانیادا بیر قادینین تحقیر ائدیجی سؤزلری‌نین رسمیلره بیلدیریلمه‌سی) گؤستریله بیلر. بئله ایقدام‌لار بیلینج آلتی (ناخودآگاه) و گوجلو بیر بیرلیک یارادار و بو بیرلیک داها چوخ حرکتله داها دا مؤحکم‌لشه‌رک داغیلماسی چتین اولان بیر گوجه چئوریله بیلر.
گونئی آذربایجانین بعضی پایپسال (ساختاری) اوستونلوکلری ده وار: بو بؤلگه تاریخی باخیمدان فعال اولموش میلّی حؤکومت تجروبه‌سینه صاحب اولان یگانه آزلیق بؤلگه‌سی‌دیر؛ جوغرافیایی باخیمدان عئینی اتنیک منسوبیت‌لری اولان دؤولتلرله احاطه اولونموشدور کی، بو دا بؤلگه‌سل گوج حسابلامالارینا تأثیر ائدیر؛ همچنین اؤنملی درجه‌ده قایناق باخیمدان اؤزونو تأمین ائتمه ایمکانی وار. بونا باخمایاراق، باشقا حرکتلر بو بیرلیگین پوتانسیلینی گؤلگه‌ده قویا بیلر. پهلوی یؤنلو روایت‌لر چوخ زامان بوتون مسأله‌لری صرف سپاهین محصولو کیمی گؤستریر و اونلارین حاکمیّتی‌نین بوتون بو مسئله‌لری حل ائده‌جه‌یی تأثّرونو یارادیر. مرکزی حرکتلر ایسه ایران ایچینده تام میلّی بیرلیک اولمادان ده‌ییشیک‌لیگین مومکون اولمادیغینی ایدّعا ائدیرلر (بو مؤوقع خصوصاً پهلوی طرفدارلاری طرفیندن سیخ-سیخ سسلندیریلیر). دیگر طرفدن تورکیه‌ده یا دا آذربایجان جمهوریّتینده اولان بعضی سیاسی فیقورلارین ان کیچیک ایقدام‌لارینی بئله گونئی آذربایجانلیلار اوچون «خیلاصکار» کیمی تقدیم ائتمه و اینسانلاری اونلارا دستک وئرمه‌یه دعوت ائتمه یاناشمالاری دا وار.
بو یاناشمالارین اورتاق پروبلمی (حقیقی سووئرنلیک یاراداماماقدان علاوه) اوندان عیبارتدیر کی، اونلار آسیلی‌لیق دوشونجه‌سینی تشویق ائدیر. یعنی مسأله‌لرین حلّی‌نین باشقا قوروپلارلا همکاریدن یا دا اونلارین «قورتاریجیلیغی»-ندان گله‌جه‌یی فیکرینی گوجله‌ندیر. بو ایسه بؤلگه‌سل پوتانسیالیمیز حاقیندا شعوروموزو آزالدار و اؤزونو اداره ائتمه ایمکانینا اولان اینامی ضعیفلده‌ر. نتیجه‌ده بو بیرلیک دویغوسال سوییه‌ده قالا بیلر و باشقا حرکتلرین بیر پارچاسی کیمی گؤستریله‌رک اونلارین فعالیت‌لرینه خیدمت ائده بیلر؛ حالبوکی بو استراتژیک و پلانلی بیر حرکته چئوریلمه‌لی‌دیر. بو ایسه میلّی حرکَتین گوجونو و نوفوذونو آزالدیر، چونکی اونون ایچینده باش وئرن فعالیت‌لر باشقا حرکَتلرین آدی ایله یاییلار.
منیم اؤنریم (پیشنهادیم) بودور کی، حرکتین سووئرنلیک و اؤزونو اداره ائتمه‌نین نه اولدوغونو داها یاخشی گؤرمه‌سی اوچون دونیا تاریخیندن نمونه‌لر گؤستریلسین؛ اما ان مهمّی اؤز میلّی حرکَتیمیزین نایلیّت‌لری‌نین گؤستَریلمه‌سی‌دیر: اؤز حؤکومتیمیزین زمانین مسأله‌لرینی نئجه حلّ ائتمه‌سی و بونو یئنه نئجه ائده بیله‌جه‌یی، گوجلو مدیا قورولماسی و بو بیرلیگین ایچینده تشکیلاتی ساختار یارادیلماسی. (سون)

> **گونئی آذربایجان محبوسلارینی اونوتمایاق!!**
>
> **سیاسی محبوس او کسدیر کی، اؤز خالقینین حوقوق و آزادلیقلاری اوغروندا موباریزه آپاریر و یالنیز بونا گؤره حبس ائدیلیر.**
>
> لئونارد پئلتیئر

گونئی آذربایجانلی و تورک آیدینی‌نین گوجو محض هژمون سؤیلم‌لره قارشی گؤستریلن تنقیدی موقاویمتده‌دیر.

ایراندا خیال گوجو بؤحرانی: قاپسایجی دموکراسی موباریزه‌سینده گونئی آذربایجانلی آیدینلارین رولو

واحید قاراباغلی

ایراندا بو گون جمعیّت آغیر ایقتیصادی چتینلیک‌لر، سیاسی باسقیلار و شیدّت موحیطی ایله اوز-اوزه‌دیر. وطنداشلار تورّوم، تحریم‌لر و رپرسیو ایداره ائتمه سونوجو سیاسی-اجتماعی آزادلیقلارین سینیرلاندیغی اورتامدا موباریزه آپاریر و بؤحراندان چیخیش یوللاری آختاریرلار. اینسانلار تحریم‌لرین آرادان قالخماسینی، ایقتیصادی ثابیت‌لیگی و اوزون ایللردیر آرزولادیقلاری نورمال حیاتا قاییدیشی ایسته‌ییرلر. لاکین مؤوجود رژیم اؤز ایدئولوژیک و ژئوپولیتیک اؤنجه‌لیک‌لرینی قورودوقجا، یاپیسال ده‌ییشیم ایمکانلاری باره‌ده درین بیر اومیدسیزلیک حؤکم سورور.
لاکین بو دئییشیکلیک آرزوسو باسقیچی و فورصتچی قوّه‌لر طرفیندن یؤنلندیریلمه‌کده، مانپوله اولونماقدا و اونلارین سیاسی لایحه‌لری‌نین حیاتا کئچیریلمه‌سی اوچون سفربر ائدیلمه‌کده‌دیر. خالقین چیخیلماز وضعیتی نوستالژی اساسلی پوپولیزم اوچون سیاسی آلته چئوریلمکده‌دیر. بو کونتکستده ایرانین کئچمیش شاهی‌نین اوغلو رضا پهلوی سیاسی بوشلوقدان یارارلانماغا چالیشماقدا و خاریجی گوجلرین، ائله‌جه ده فارس دیللی مدیا قوروملاری‌نین دسته‌یی ایله اؤزونو مؤوجود بؤحراندان چیخیش اوچون آلترناتیوسیز لیدر کیمی تقدیم ائتمه‌کده‌دیر. بونا گؤره ده ایران بو گون یالنیز ایقتیصادی چتینلیک‌لر و سیاسی باسقیلارلا دئییل، هم ده درین بیر خیال ائتمه و سیاسی پرسپکتیو بؤحرانی ایله اوز-اوزه قالماقدادیر.
شاهین اوغلو سیاسی مشروعیت‌ینی ۱۹۷۹-جو ایلده خالق عوصیانی ایله دِئوریلمیش شاه ایرثینه ایستیناد ائده‌رک قورور. موباریزه سؤیله‌می دموکراتیک و غئیری-دموکراتیک پرنسیپلر اوزریندن دئییل، رژیم ده‌ییشیمیندن سونرا حاکمیّته گلن سیاسی ایسلام سیستمی ایله پهلوی– شاهچیلیق ایکی‌لیگی چرچیوه‌سینده فورمالاشدیریلیر. باشقا سؤزله دئسک، موباریزه هانسی سیاسی و دموکراتیک شرطلر آلتیندا ایداره ائتمه‌نین حیاتا کئچیریلمه‌لی اولدوغو سوالیندان داها چوخ، کیمین حاکمیّته گلمه‌لی و حاکمیّتی الینده ساخلامالی اولدوغو مسئله‌سینه ائندیریلیر. بو چرچیوله‌مه واسیطه‌سی ایله او، مؤوجود آیت‌الله خامنه‌ای فیقورو قارشیسیندا اؤزونو شاهزاده اوبرازیندا «خالقین آتاسی» (آردی ۸-جی صحیفه ده)

> **گونئی آذربایجان تورکلری هانسی گله‌جک اوچون، هانسی مقصدلر اوغروندا، هانسی اوصوللارلا و هانسی موباریزه فورماسی ایله اوز گوجلرینی یئنیدن سیناپاجاقلار؟**

گونئی آذربایجان تورکلری تاریخ بویو هانسی گوجله، هانسی مقصدلر اوغروندا موباریزه آپاریبلار؟

صمد پورموسوی

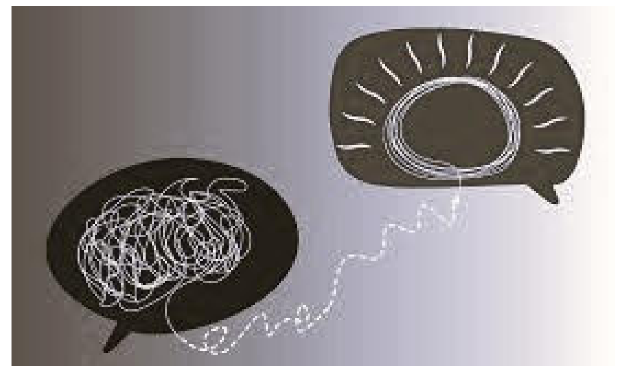
گونئی آذربایجانین موباریزه گوجو
گونئی آذربایجان تورکلری تاریخ بویو موختلیف دؤولت‌لرین قورولماسیندا و قورونماسیندا فعال ایشتیراک ائتمیشلر. بو باخیمدان دئمک اولار کی، اونلار مضمونوندان آسیلی اولماياراق سیاسی حاکیمیّت قورماغا و اونو قوروماغا قادیر بیر خالق‌دیرلار. تاریخ گؤستریر کی، ایراندا بیر چوخ سیاسی حاکیمیّت تورکلرین حربی گوجونه اساسلاناراق مؤوجود اولموشدور. بونونلا یاناشی، داخیلی چکیشمه‌لر و بؤلگه‌سل گوج بالانسی سبب‌بیندن اونلار بعضاً سیاسی حاکیمیّتده‌کی نوفوذلارینی ایتیرمیشلر. لاکین ایداره‌چیلیکده ضعیفله‌دیکلری دؤنملرده بئله، اوردو و دؤیوش مئیدانلاریندا گوجلرینی هئچ واخت ایتیرمه‌مش، عکسینه همیشه اؤن سیرالاردا یئر آلمیشلار.
تاریخده نه اوغروندا موباریزه آپاریبلار؟
تاریخی باخیمدان تورکلر داها گئنیش اراضی‌لره صاحب اولماق، وئرگی توپلاماق و سیاسی حاکیمیّت قورماق مقصدیله موباریزه آپارمیشلار. بو سببدن تورپاغا و اراضی‌یه باغلی‌لیق اونلارین دوشونجه‌سینده مهم یئر توتموشدور. اونلار عئینی زاماندا، اینانديقلاری دین و سیاسی حاکمیّت‌لر اوغروندا دا موباریزه آپارمیشلار.
سون یوز ایلده‌کی موباریزه‌لر
سون یوز ایلده، مشروطه حرکتیندن باشلایاراق، گونئی آذربایجان تورکلری وطن آنلاییشی، ایجتیماعی قورولوش، قانونون عالی‌لیگی، ایستیبدادا قارشی موباریزه و خاریجی موداخیله‌لرین قارشیسی‌نین آلینماسی کیمی مقصدلر اوغروندا فعالیت گؤسترمیشلر. ایراندا مودرن میلّت و دؤولت آنلاییشی‌نین فورمالاشماسیندان سونرا اونلار تدریجاً سیاسی گوجلرینی ایتیرمیش‌لر و موباریزه‌لری داها چوخ ظولمه قارشی چیخماق، سوسیال و سیاسی عدالت، برابر حوقوقلار، آزادلیق و دینی–مدنی ده‌یرلرین قورونماسی ایستیقامتینده فورمالاشمیشدیر. (آردی ۸-جی صحیفه ده)

و خیلاصکار لیدر کیمی تقدیم ائدیر. تنقیدچی‌لری ایسه حاکمیتله عئینی‌لشدیره‌رک مارجینال‌لاشدیریر. بؤحران شرایطینده کئچمیش نوستالژی شکیلده ایده‌آللاشدیریلیر، آنتی-دموکراتیک ائیلملر و سؤیلملر اؤنمسیزلشدیریلیر، شیدّت و دیشلاییجیلیغا اساسلانان سیاسی کیملیک اینشا ائدیله‌رک آلترناتیوسیز بیر لایحه کیمی تقدیم اولونور. بو باغلامدا گونئی آذربایجانین مؤوجود سیاسی آخینا قارشی، غئیری-دموکراتیک ایکیلیک‌لرین اؤته‌سینده، آلترناتیولر اینشا ائتمه جهدی اؤنملی بیر موقاویمت و چیخیش پوتانسیلی داشی‌ییر. اؤز دموکراتیک و پروقرسیو سؤیلمی ایله آلترناتیو بیر گوج اولاراق اورتایا چیخماسی ایستراتژیک بیر دموکراتیک ایمکان کیمی ده‌یرلندیریلمه‌لی‌دیر. میرجعفر پیشه‌وری‌نین رضا شاه ایستیبدادی دؤورونده وورغولادیغی کیمی، آذربایجان خالقی‌نین اؤز موقدّراتینی تعیین ائتمه حاقّینی الده ائتمه‌سی اوغرونداکی دموکراتیک موباریزه‌سی ایراندا باسقی آلتیندا اولان توپلوملار اوچون ایلهام منبعی اولموشدور.

بو گون ایرانین حساس کئچید دؤورونده آذربایجان آیدینلاری‌نین اوزه‌رینه بؤیوک بیر مسئولیت دوشور. تک‌سسلی و دار باخیشلی شکیلده دایادیلان شاهزاده‌لیک و فارس-ایران میلّتچی سؤیله‌می، ائله‌جه ده سکسیست و اینکارچی قوّه‌لر قارشیسیندا اؤز آلترناتیو سؤیلملری و سیاسی مووقع‌لری ایله اورتادا دایانماق ضروری‌دیر. اگر بیز بو مووقع‌لری آچیق شکیلده ایفاده ائتمه‌سک، باشقالاری بیزی اوز ماراق‌لاری و سؤیلملری چرچیوه‌سینده و بیزیم ضرریمیزه تمثیل ائده‌جک و تانیداجاقلار.

گونئی آذربایجانلی و تورک آیدینی‌نین گوجو محض هژمون سؤیلملره قارشی گؤستریلن تنقیدی موقاویمت‌ده‌دیر. بو موقاویمت یالنیز بؤلگه‌سل آیری-سئچکی‌لیگه، عیرقچی دیل سیاستینه و اتنیک هیرآرشی‌لره قارشی دئییل، هم ده قادینلارین، ایشچی‌لرین و اطراف موحیط مسئله‌لری‌نین بیر-بیری ایله ایچ-ایچه کئچمیش پروبلم‌لرینی حل ائتمک اوچون هر هانسی جیدّی پلان تقدیم ائتمه‌ین، عکسینه بو غئیری-برابر موناسیبت‌لری ایدئولوژیک و دیسکورسیو اولاراق گوجلندیرن و یئنیدن ایستحصال ائدن پهلوی و دیگر مرکزچی قوّه‌لره قارشی یؤنلمه‌لی‌دیر. باسقی و سوسدورمالارا قارشی آلترناتیو خیاللار و اومیدلری پایلاشماق بیر دیره‌نیش فورماسی‌دیر. بو حساس بؤحران دؤورونده پروپاقاندایا قارشی دورماق و دموکراتیک موباریزه موحیطی‌نین پاسیولشدیریلمه‌سینه یول وئرمه‌مک تاریخی ضرورت‌دیر. مقصد بیر باسقیچی رژیمین دیگری ایله عوضلنمه‌سی دئییل، یاپی باخیمیندان دموکراتیک و قاپساییجی ده‌ییشیمی اساس هدف کیمی موعیّنلشدیرمک‌دیر. (سون)

موختلیف دؤنملرده اؤزونو اداره و سیاسی حاکمیّت الده ائتمک چابالاری دا اولموشدور. بو چابالار مشروطه دؤنمینده ایالت و ولایت انجومن‌لری ایدیاسیندا، خیابانی حرکتینده سیاسی موختاریّت طلب‌لرینده، داها سونرا ایسه میلّی حؤکومت دؤنمینده مدنی/کولتورل و سیاسی موختاریّت فورماسیندا اؤزونو گؤسترمیشدیر.
بو چابالارین مرکزی حاکمیّت طرفیندن یاتیریلماسیندان سونرا موباریزه‌لر داها چوخ عدالت آنلاییشی اطرافیندا جمع‌لشمیشدیر. موختلیف فورمالاردا عدالت‌سیزلیک یاشایان گونئی آذربایجان جمعیّتی سووئت‌لر ایتیفاقی و قوزئی آذربایجانداکی میلّی آزادلیق پروسه‌لری ایله ده ماراقلانمیشدیر.
اونلار ایراندا سول حرکت‌لرین فورمالاشماسیندا دا اؤنملی رول اوینامیشلار. اینقیلاب دؤنمینده پهلوی رژیمی‌نین یاراتدیغی عدالت‌سیزلیک‌لره قارشی موباریزه‌ده فعال ایشتیراک ائتمیش، اونون سقوطو اوچون بؤیوک بدل اؤده‌میشلر.
اینقیلابدان سونرا دا یئنی عدالت‌سیزلیک‌لرله اوزلشمه‌لرینه باخمایاراق، ایران–عراق ساواشیندا اؤلکه‌نین مودافیعه‌سینده مهم رول اوینامیشلار. بونا باخمایاراق، ایقتیصادی، مدنی و ایجتیماعی عدالت‌سیزلیک‌لرین دوام ائتمه‌سی سببیله بو موباریزه‌لر گونوموزده داها گئنیش میلّی حرکت فورماسینی آلمیشدیر.

موباریزه و دویوش خصوصیّت‌لری

تورکلر موباریزه‌لرینی اساساً اؤز گوجلرینه آرخالاناراق آپارمیشلار. ایناندیقلاری موباریزه‌لرده ایشتیراک ائتمیش، لاکین قبول ائتمه‌دیکلری موناقیشه‌لردن اوزاق دورموشلار. بو خصوصیت اونلاری مقصدلرینه چاتماق اوچون هر وسیله‌دن استفاده ائدن دیگر سیاسی قووه‌لردن فرقله‌ندیریر. ؛

اتنیک باخیش

۲۰-جی عصرین اوّل‌لریندن اعتیباراً گونئی آذربایجان تورکلرینده اتنیک کیملیک دیگر بعضی خالقلارلا موقایسه‌ده داها ضعیف رول اوینامیشدیر. اونلارین موباریزه‌لری داها چوخ اتنیک منسوبیته دئییل، عدالت و حقیقت آنلاییشینا اساسلانمیشدیر. بو سببدن اونلار مشروطه اینقیلابی دؤنمینده تورک منشألی قاجار حاکمیّتی‌نین سقوطوندا دا رول اوینامیشلار. قبول ائتمه‌دیکلری سیاسی سیستم‌لره، دینی ساختارلارا و حاکمیّت فورمالارینا قارشی موباریزه آپارماقدان چکینمه‌میشلر.

نتیجه

گونئی آذربایجانلی‌لارین تاریخ بویو اورتاق خصوصیّتی اونلارین موباریزه‌چی خیصلته صاحیب اولمالاری‌دیر. بو گون ده سون یوز ایلده حل اولونامیش مدنی، سیاسی و اجتماعی مسأله‌لر اوغروندا موباریزه آپارماغا داوام ائدیرلر. خاریجی تهدیدلر قارشیسیندا اؤلکه‌نی قوروماغا و جامعه‌نی بیرلشدیرمک قابیلیّت‌ینه صاحیب اولموشلار. بونا باخمایاراق گونوموزده اساس سوال بئله‌دیر:

گونئی آذربایجان تورکلری هانسی گله‌جک اوچون، هانسی مقصدلر اوغروندا، هانسی اوصوللارلا و هانسی موباریزه فورماسی ایله اوز گوجلرینی یئنیدن سیناياجاقلار؟ (سون)

....

بولتن حاقّیندا فیکیرلرینیزی گؤزله‌ییریک:

Email: bulten.sdp@gmail.com